

Utgiven av: Naturguiden har tagits fram av Rättviks kommun
med statliga LONA-bidrag
(Lokala Naturvårdssatsningen)

Text: Pia Söderström, natur- och miljösamordnare

Foto: Pia Söderström
sid 6, 7, 8, 10, 23, 24, 25, 27, 48, 50 nedre,
55, 56, 57, 61, 62 övre

Christer Larsen
sid 1 de två övre, 9, 11, 14, 16, 17, 19, 29 övre,
31, 34, 35, 36, 37, 38 nedre, 41 övre, 42, 43, 44,
49, 50 övre, 52, 53, 54 övre, 58, 59 nedre, 63

Bertil Bellander
sid 13, 18, 20, 21, 26, 28, 30, 33, 59 övre,
62 nedre

Lennart Edvardsson/Rättviks bildarkiv
sid 1 nedre, 15, 29 nedre, 38 övre, 51

Axel Björklund
sid 32, 40, 41 nedre, 46

Annika Varghans
sid 39, 45, 47, 54 nedre

Kristina Haag Larsen
sid 60

Kartor: Evolutionsmuseet, Uppsala universitet, sid 13
Petra Lundqvist, sid 66–69

Grafisk form: Lotta Lindbeck, Rättvik Kultur

Tryck: Rättviks kommuntryckeri 2010

ISBN: 978-91-633-6445-7

Naturguide

Rättviks kommun

Pia Söderström

Naturguide

Rättviks kommun

Innehåll

Naturen i kommunen.....	6
Siljansringen.....	12
Rovdjuren.....	14
Allemansrätten.....	18
Leder.....	22

Områdesbeskrivningar

1. Ekopark Ejheden.....	24
2. Trollmosseskogen.....	26
3. Gåsberget.....	27
4. Oreälven.....	28
5. Ärteråsens fåbod.....	29
6. Vindförberg.....	30
7. Östansjö.....	31
8. Moränget.....	32
9. Gammelstan i Norrboda.....	33
10. Halgonberget.....	34
11. Laxtjärnsområdet.....	35
12. Blåbergsåsflyten.....	36
13. Bingsjön.....	37

14.	Ängar i Bingsjö.....	38
15.	Södra Vålberget.....	39
16.	Storsveden.....	40
17.	Ängar i Boda	41
18.	Styggforsen.....	42
19.	Lönnmarken.....	44
20.	Solberga kalkbrott.....	45
21.	Jutjärnsområdet.....	47
22.	Gärdsjöfältet.....	48
23.	Kalkverksområdet.....	49
24.	Enån.....	50
25.	Gärdsjöindorna.....	51
26.	Gräbergsklövet.....	52
27.	Risröd.....	53
28.	Hästhagen.....	54
29.	Östbjörka kalkstensravin.....	55
30.	Skålberget.....	56
31.	Amtjärnsbrottet.....	57
32.	Glistjärn.....	58
33.	Trollskuru.....	59
34.	Ickviken.....	59
35.	Dalen-Hökolsberget.....	60
36.	Södra Rättvik.....	62
37.	Mårtanbergs vägkanter.....	63
	Ytterligare information.....	64-65
	Kommunkarta med områdesnummer.....	66-69

Naturen i kommunen

Utsikt från Vidablick

Rättviks kommun ligger i hjärtat av Dalarna, vid Siljan, och har en rik natur- och kulturbygd. Byarna och det småbrutna odlingslandskapet längs Siljansringen omges av vidsträckta skogar med berg, dalar och sjöar. Naturen i kommunen är mycket varierad och spänner från orkidérika ängar till blockiga, brandpräglade tallskogar.

Nedan ges en översikt med förslag på områden att besöka.

Geologiska särdrag

Meteoritnedslaget i Siljansområdet för 377 miljoner år sedan gjorde att sedimentära bergarter bevarades i en ringformad struktur som kallas Siljansringen (läs mer på sid 12).

Bergarter och fossil från tiden före meteoritnedslaget kan idag beskådas där man tidigare brutit kalksten t ex i Amtjärnsbrottet, Skålberget och Solberga.

Ortoceeratit

I kommunens mest välbesökta reservat, Styggforsen, har vattnets krafter blottlagt berggrunden och flera bergarter kan studeras.

Ett annat sedan länge skyddat område är Östbjörka kalkstensravin med kalkstensbreccia och gamla fältugnar för kalkbränning.

Under den senaste istidens avsmältning avsatte isälvarna stora mängder material som format landskapet. Rättviksheden, från Ockrans dalgång till Rättviken, är ett sådant område. Längs Ore älvs dalgång till Vindförberg finns ett annat liknande område som når ut i finsedimentmarker vid Östansjölandet.

De geologiska formerna med höga ryggar, små tjärnar, rullstensåsar, flygsandfält och dödisgropar har ofta höga naturvärden med sällsynta växter och djur.

På Rättviksheden har kombinationen av sand, kalk och en säregen dränering gett unika värden med bl a en artrik flora av marksvampar.

Genom tallheden meandrar Enån omgiven av branta granklädda sluttningar, ett fantastiskt tätortsnära område och blivande naturreservat.

Enån

Nittsjö

Odlingslandskapet

Längs Siljansringen finns bördig mark med jordarter som bildats när inlandsisen malt ner kalkrika bergarter. Här bosatte sig människor och började odla jorden.

Dagens odlingslandskap har behållit en äldre struktur eftersom byarna i Rättviks- och Bodatrakten enbart genomgått storskifte på 1800-talet och inte det laga skifte som präglar landskapet i övriga Sverige. Husen ligger alltjämt tätt tillsammans och ägostrukturen har bibehållits under lång tid. Detta har visserligen hindrat en effektivisering av jordbruket men samtidigt gett ett mycket småbruket, vackert landskap som både boende och besökare uppskattar.

Utöver sina höga kulturhistoriska värden har landskapet också höga naturvärden. Småskaligheten i

kombination med en kalkrik jord har gynnat en rik flora och fauna. Gärdsjöbyarna med Gärdsjö lindorna och byarna i Södra Rättvik är ett par exempel på odlingslandskap av riksintresse för både natur- och kulturmiljövården.

Slätterängar fanns förr i betydligt större omfattning än åkermark. Många arter som var vanliga i slättermarker är i dag starkt missgynnade. De hittas på naturliga slätter- och betesmarker och längs vissa vägkanter.

Vid Gammelstan i Norrboda samt i Boda och Bingsjö finns både välbevarade gårdsmiljöer och artrika traditionella slätterängar. Längs vägkanterna i t ex Mårtanberg och Gärdsjö finns en artrik flora.

Fäboddar

Inägorna vid byarna räckte inte till för att mätta en växande befolkning under slutet av medeltiden, och fäbodbruket började därför utvecklas. På somrarna tog man med sig kreaturen till fäbodarna där de betade på skogen.

I Rättviks kommun var fäbodbruket en mycket viktig del av levnads-sättet och var mest utvecklat under 1800-talet. Vid sekelskiftet 1900 fanns det 50-60 fäboddar i drift i kommunen.

Idag finns det ett femtontal fäboddar med djurhållning i kommunen. Ärteråsen och Karl-Tövåsen är levande fäboddar inriktade på att ta emot besökare. Andra fäboddar med djurhållning är exempelvis Prästbodarna, Nyberget och Dalstugbodarna. Tänk på att visa respekt för dem som arbetar och bor på fäboden. Södra Vålberget är en övergiven fäbod som till stor del består av skogsmark men man kan ännu se många spår från gångna tider.

Trädristning hittad i skogskoja i Dalbyn. Siljansnäs naturrum

I Ore socken finns det ovanligt många trädristningar gjorda av fäbodarnas vallkullor. Vid Halgonberget kan du se inhuggningar från 1700-och 1800-talen, ett slags fornminnen som är på väg att försvinna.

Lövskogar och fågelsjöar

På 1800-talet fanns det mångfalt mer slättermark än åkermark. När jordbruket moderniserades övergavs många slätterängar, särskilt de som låg en bit bort, och växte igen till skogsmark med ett stort lövinslag.

På de bördiga markerna med rörligt, kalkrikt grundvatten finns idag ofta en örtrik flora där många orkidéarter kan trivas. Lönnmarken, Moränget, Storsveden och Risröd är sådana örtrika skogar på kalkrik mark.

En annan bynära pärla är lövskogsområdet Dalen intill Lerdal. Det är ett populärt utflyktsmål, särskilt på våren när fågelsången är intensiv. Mellan Västberg och Backa ligger Glistjärn, en liten sjö omgiven av våtmarker med ett rikt fågelliv. Bingsjön är också en fågelsjö men av helt annan karaktär, med skogar och berg runt.

Skogslandskapet

Om man står på en bergstopp i kommunen och blickar ut över landskapet är det slående hur vidsträckt och dominerande skogsmarkerna är i kommunen. Landskapet är kuperat med berg och dalar och överallt finns det våtmarker, bäckar och sjöar.

En del kallar det vildmark men påverkan av ett modernt skogbruk är tydlig och nätverket av skogsbilvägar är väl utbyggt. Det finns dock en del naturskogar med höga naturvärden kvar i kommunen.

Innanför den så kallade Siljansringen är skogen relativt flack med många stora och högt belägna myrar.

Lövskog, Dalen

Trollmosseskogen

Den skogsmyr vi valt att beskriva i denna skrift är Blåbergsåsflyten som ligger i närheten av Finnbacka. Det är ett stort och varierat myrkomplex långt från allfarvägarna.

I Siljansringen finns flera värdefulla rikkärr som beskrivs ihop med omgivande skogsmarker.

I de norra delarna av kommunen i Ore socken är skogarna mestadels karga och torra. Dessa tallskogar har en lång historia av återkommande bränder. Många djur och växter är beroende av en sådan miljö, både direkt av de substrat som uppstår vid branden samt av död ved

och lövträd som blir det långsiktiga resultatet av bränderna.

I Ore socken har Sveaskog avsatt en stor ekopark i eldens tecken, Ekopark Ejheden. Länsstyrelsen sköter två skogsreservat i närheten; Trollmosseskogen samt Gåsberget. Kontrollerade naturvårdsbränder görs i dessa områden för att bibehålla och utveckla värdena.

Andra stora naturskogsområden med höga naturvärden är Halgonberget, Laxtjärnsområdet och Gräsbergsklövet. Dessa skogar ligger längre söderut i kommunen och har ett större inslag av gran.

Siljansringen

För 400-500 miljoner år sedan låg Sverige vid tropiska breddgrader och täcktes av ett grunt hav. I det varma havet frodades alger, koraller, kräftdjur, tagghudingar och mycket annat.

När djuren dog hamnade de på botten och bäddades in i sediment. Med tiden kom sedimenten att omvandlas till sedimentära bergarter och djuren bevarades som fossil. Till de sedimentära bergarterna räknas kalksten, sandsten och skiffer.

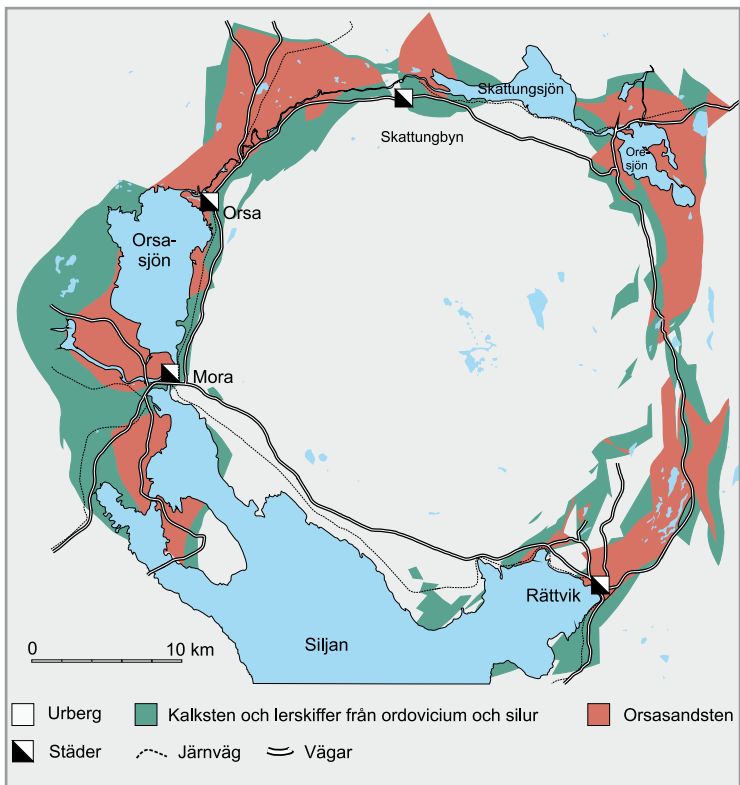
Större delen av Sveriges yta täcktes av sedimentära bergarter men under årmiljonernas lopp har dessa nöts bort. Sedimentära bergarter finns nu endast kvar i ett tiotal områden och ett av dessa är Siljansringen.

Att de sedimentära bergarterna är bevarade just i trakterna kring Siljan är tack vare ett kraftigt meteoritnedslag som ägde rum för cirka 377 miljoner år sedan.

Man tror att meteoriten var ca 3 km i diameter och träffade Jorden med en hastighet av 100 000 kilometer i timmen.

Den kraftiga smällen gjorde att jordskorpan trycktes ner cirka 5 km samtidigt som de sedimentära bergartslagren, som från början var horisontella, ställdes på kant eller kastades om helt. Dessa bergarter kom att sjunka ner i den yttre delen av den djupa kratern som bildades. I detta nedsänkta läge har de skyddats mot nedbrytande krafter som vatten och inlandsisar. Det är denna formation som kallas Siljansringen.

De kalkrika bergarterna har delvis malts ner av inlandsisen och gett en bördig jord där människor bosatt sig. Det mesta av odlingslandskapet och byarna i kommunen ligger därför i Siljansringen. Där finner man också många geologiska sevärdheter och en rik flora som gynnas av kalkrik mark.

Fossilletning Osmundsberg

Rovdjuren

De stora rovdjuren björn, varg och lo finns stadigt i kommunen. Järven går ibland förbi i de norra delarna. Detta avsnitt beskriver hur björn, lo och varg lever och vad du ska tänka på om du mot förmodan möter dom.

Björn

Rättviks kommun ligger inom ett av de mest björntäta områdena i Sverige. I snitt finns det 30 björnar per 10 kvadratmil, men spridningen är mycket ojämn. Som jämförelse är kommunens yta drygt 20 kvadratmil.

Björnen är en allätare. På våren och sommaren äter den myror, älgkalvar, kadaver, gräs och örter. Under hösten äter den stora mängder bär för att lägga upp fettreserver inför vintern då den går i ide.

Vinbärsfuks suger näring ur bär i björns spillning

Ungefär halva året, från november till april, sover den i någon gammal myrstack, under en sten eller en tät gran.

Honan föder 2-3 ungar i idet mitt i vintern. Björnar hävdar inte revir utan lever i hemområden som överlappar varandra. Hannarnas hemområden är större än honornas och de träffas bara vid parningen.

De allra flesta möten mellan björn och människa är helt odramatiska. Björnens naturliga reaktion är att gå undan, ofta märker människan

inte ens att en björn är i närheten. En björn kan bli provocerad om du kommer för nära dess mat eller ungar. Den kan också bli störd om den väcks i idet eller blir uppretad av en hund. Visa och tala om att du finns där och dra dig sedan lugnt tillbaka. Om du bär vapen ska du inte skjuta på björnen. En skadskjuten björn kan vara mycket farlig. Om du ser en björn som står på bakbenen har den inte för avsikt att anfälla. Den ställer sig på bakbenen när den är osäker, för att lukta, se och höra bättre.

Naturmuseet

På Naturmuseet i Rättviks Kulturhus finns utställningar om kommunens geologi och natur.

Här kan du lära mer om Jordens utveckling och livets uppkomst, meteoritnedslaget, istiderna och dagens växt- och djurliv.

Varg i hägn

Varg

Vargarna lever i familjegrupper med föräldrar (alfapar) och valpar från en eller flera årskullar. Ett vargrevir är cirka 10 kvadratmil stort och försvaras mot andra vargar. I kommunen har det funnits vargrevir med föryngring sedan 2001.

Den dominerande födan är älgkalvar men även äldre älgar, rådjur och mindre djur ingår i dieten.

Vargar förflyttar sig långa sträckor, i snitt 2,5 mil/dygn. På vintern kan man spåra vargarna i snön för att få reda på antalet vargar i reviret. Det tar lång tid eftersom flocken ofta delar upp sig, vargarna vanligen går i varandras spår samt att de går långa rundor och kommer tillbaka i sina egna spår.

De stora hoten mot vargens existens i Sverige är illegal jakt och inavel.

Att få se en varg är ovanligt, även i ett vargrevir. Om du möter en varg och ger dig tillkännan går den normalt sett därifrån. Angrepp på människor har i modern tid skett i delar av världen där förutsättningarna skiljer sig markant från dom vi har. Faktorer som ligger bakom angrepp är rabies, närmast total avsaknad av bytesdjur och inmatade vargar.

Hund och varg tillhör samma art och kan vara nyfikna på varandra. Vargen kan döda hunden om den uppfattas som ett hot.

Lodjur

Lodjuren jagar huvudsakligen rådjur varför det finns mer lodjur i kommunens södra delar.

Vuxna lodjur går tillsammans under brunsten i februari. Under försommaren föds sedan en till fyra ungar som går med honan under cirka ett år.

Hemområdena överlappar varandra och är 3-4 kvadratmil för honor och 6-7 kvadratmil för hanar.

Lodjursstammens storlek varierar mycket mellan åren och påverkas av tillgången på rådjur och räv, samt vilken jakt som tillåts. Den vanligaste dödsorsaken för vuxna djur är jakt (legal och illegal).

Lodjuret är normalt sett mycket skyggt och har bara vid några få tillfällen orsakat människor lätta rivsår.

Lodjur i hägn

Mata inte rovdjur

De stora rovdjuren har styrkan att döda en människa. Detta händer ytterst sällan och ofta under speciella omständigheter. För att undvika att rovdjuren börjar uppehålla sig runt byarna är det viktigt att hålla rent från köttrester och annat matavfall. Björnar som rotar i soporna är inga gosiga nallebjörnar. Håll dig på behörigt avstånd.

Allemansrätten

Inte störa/inte förstöra är huvudregeln. Låt din färd gå spårlöst förbi!

Möte med bäver

Att färdas i skog och mark

Du får gå, cykla, rida, paddla, åka skidor mm nästan överallt, men du måste visa hänsyn mot växt- och djurlivet och mot andra människor. En begränsning i denna rättighet är att du måste respektera hemfriden och inte gå för nära boningshus där folk har rätt att få vara fred.

Du får inte heller skada växande gröda. Ridande måste generellt vara extra försiktiga eftersom risken för markskador är stor, t ex på våta marker.

Att färdas med motordrivna fordon på barmark i terrängen är förbjudet för gemene man.

Hunden får följa med i naturen, men under tiden 1 mars-20 augusti får den inte springa lös i skog och mark, då är djurlivet som känsligast. Under resten av året måste du ha sådan uppsikt över hunden att den inte skadar eller stör djurlivet.

I tjällossningstider (vanligtvis april) är det olämpligt att köra på

Slaguggla

mindre skogsbilvägar. Vägarna blir lätt sönderkörda och om du har otur kan du fastna långt ute i skogen. En del vägar är stängda för trafik.

Att campa och elda

Du får slå upp ett tält och övernatta så länge du inte stör eller förstör. Allt skräp ska tas med. En ledstjärna är att det inte ska synas att du har varit där.

Du får göra upp eld om det inte är torrt i markerna och risk för brand. Välj en lämplig plats för eldstaden, så det inte riskerar att ta eld i träd eller rötter. En stenig eller grusig plats utan växtlighet är att föredra. Elda dock aldrig direkt på berget eftersom det kan spricka sönder. Se till att ha vatten tillhands att släcka med och lämna aldrig glöd efter dig.

Paddeltur i Oreälven

Bad och båt

Du får bada, förtöja din båt tillfälligt och gå iland nästan överallt, utom vid tex tomter och vissa badplatser.

Du får förtöja tillfälligt vid annans brygga förutsatt att det inte hindrar ägaren eller om bryggan ligger inom tomt.

Du får färdas med båt men kravet på hänsyn är extra stort om du åker

motorbåt. Att köra vattenskoter är helt förbjudet i kommunen.

Var uppmärksam på fågellivet. När fåglarna uppträder nervöst har du kommit för nära. Undvik att rasta eller övernatta i närheten av boplatserna. Om föräldrarna är borta från boet för länge kan häckningen förstöras.

Ett blåbär i lingonskogen

Växter, bär och svamp

Du får plocka blommor, bär och svamp. Alla orkidéer (exempelvis nattviol, Jungfru Marie nycklar och guckusko) är dock fridlysta och även en del andra ovanliga arter, som t ex mosippa. Fridlysta växter får inte plockas, grävas upp eller skadas på annat sätt.

Jakt och fiske

Jakt och fiske ingår inte i allemansrätten. Med fiskekort kan du dock fiska i flertalet av kommunens sjöar och vattendrag. Kontakta t ex turistbyrån eller fiskevårdsområdesföreningarna för att köpa fiskekort.

Leder

Siljansleden för vandrare följer huvudsakligen gamla fåbodstigar runt Siljansbygden. Skyltar och orange markering gör det lätt att följa leden. Rast- och lägerplatser finns på lämpliga avstånd.

Siljansleden för cyklister följer huvudsakligen mindre vägar genom byarna i Siljansbygden.

Dalkarlsvägen är dalfolkets historiska vandringssväg mellan Dalarna och Stockholm. Det är ett system av stigar och vägar som nyttjats i århundraden av både män och kvinnor då de gått till Stockholmstrakten för att få säsongarbete. Dalkarlsvägen passerar Tammeråsen och Rättvik på sin väg söderut.

Linnés dalaresa gick bl a genom Rättviks kommun. Resesällskapet kom via Mårtanberg till Rättvik och for vidare norrut mot Ore. Läs mer i ”Fälthandbok till naturen i Dalarna längs Linnés vägar”.

Fåbodstigar användes förr när man gick med kreaturen från byn till fåboden. Ett antal fåbodstigar i kommunen är tidigare röjda och markerade. Framkomligheten kan dock variera. De tar

dig långt ut i skogslandskapet och på vägen passerar du många gamla fåbodmiljöer.

Sörbyggevandringar är markerade vandringsturer som huvudsakligen följer mindre vägar runt Rättvik och söderut genom byarna i Sörbygge fjärding. Det går även bra att cykla på dessa leder.

Tre Toppar är en vacker skogsvandring på stigar och mindre vägar där du kommer upp på tre bergstoppar med milsvid utsikt över landskapet. Leden passerar naturområdet Dalen-Hökolsberget (område 35 i denna guide). Den startar i Rättviks slalombacke.

Siljans strandvandring följer stranden mellan Rättvik och Vikarbyn/Öja.

I kalkhanteringsens spår
Du cyklar genom vackra byar och kommer till Skålberget, Amtjärnsbrottet och Glistjärn (område 30, 31 och 32 i denna guide).

Kartor för Siljansleden, fåbodstigar och Sörbyggevandringar finns på bokhandeln och turistbyrån. På turistbyrån finns även beskrivningar av turena Tre Toppar och I kalkhanteringsens spår.

Gamla banvallen från Furudals bruk till Oresjön

Områdesbeskrivningar

Områdena finns markerade på en kommunkarta i slutet av Naturguiden. På kartan finns många skogsbilvägar markerade. En del av dessa kan dock vara avstängda för biltrafik eller vara i dåligt skick.

Ejhedsskogen

1 Ekopark Ejheden

Stora områden med brandpräglad tallnurskog i norra delen av Ore socken ingår i Ekopark Ejheden. Byn Ejheden, vackert beläget mellan sjöarna Storejen och Lillejen, har fått ge namn till området.

Det omgivande skogslandskapet är kargt, blockigt och rikt på sjöar. I de torra markerna brann det regelbundet förr i tiden.

En stor del av skogen i trakten har växt upp efter en ovanligt stor skogbrand 1888. På de tallar som överlevt de återkommande bränderna kan man se övervallade kolmärken från flera bränder, så kallade brandljud.

Efter en skogsbrand återstår mycket död och döende, brandskadad ved. Denna ved och den lövskog som växer upp efter branden gynnar många insekter, växter, fåglar och andra djur.

I Ekoparken, som bildats och sköts av Sveaskog, styr ekologiska värden över ekonomiska. Minst hälften av den produktiva skogsmarken ska användas för naturvård. Kontrollerade naturvårdsbränningar kommer att utföras för att bibehålla området som brandpräglad tallnaturskog.

Ejhedsskogen

Börja ditt besök i byn Ejheden. Där finns mer information. Besök byns vackert belägna begravningsplats på en höjd mellan sjöarna, ta ett dopp eller lägg i kajaken för att utforska de många små öarna.

Många av ekoparkens sjöar ingår i Ore fiskevårdsområde. Fiskekort kan sommartid köpas på turistbyrån i Furudal där du även kan få en folder med en översiktlig karta av området.

Trollmosseskogen, invigning av naturreservatet

2 Trollmosseskogen

Trollmosseskogen är, i likhet med skogarna i Ekopark Ejheden, brandpräglad tallnaturskog.

Även här härjade den stora branden 1888. Efter branden avverkade man det som gick att ta vara på. De träd som var för klena eller skadade lämnades kvar och är idag de riktigt grova träden i skogen.

Gamla levande tallar och grova brandstubbar bär spår av återkommande bränder i form av brandlyror, d v s brända märken på stammarna som trädet försökt valla över med ny bark efter varje brand. På dessa träd och stubbar kan du se hur många bränder trädet överlevt.

Trollmosseskogen är naturreservat. Ett syfte med reservatet är att utföra naturvårdsbränningar för att gynna strukturer och arter som finns i brandpräglad skog. I den blockiga skogsmarken finns det några små tjärnar och bäckstråk med frodigare vegetation.

Från Dalfors, mellan Furudal och Edsbyn, är det skyltat till Trollmosseskogen (drygt 15 km norr om Dalfors). En skogsbilväg går igenom området. För att gå på egen hand i skogen bör du ha skogsvana och en bra karta.

3 Gåsberget

Efter den stora skogsbranden 1888 växte en lövskog upp på Gåsberget. Den oländiga terrängen, med mycket block, är troligen anledningen till att skogen har fått utvecklas på egen hand till Sveriges finaste lövbränna.

Den stora mängden lövträd, varav många gamla, grova och döda, är ett eldorado för insekter och fåglar. Större, mindre och tretåig hackspett samt spillkråka förekommer regelbundet.

I området finns också fuktiga, grandominerade svackor som undgick branden. Gåsberget är skyddat som naturreservat.

I den norra delen av området utfördes 2002 en naturvårdsbränning. För att skydda uppväxande lövträd från betesskador av älg har det hägnats in. Grindar finns.

Bästa tiden att besöka Gåsberget är under våren och försommaren när fågelsången är som intensivast.

Från Dalfors, mellan Furudal och Edsbyn, är det skyltat till Gåsberget (cirka 10 km norr om Dalfors).

Du kan gå längs en skogsbilväg in i området. I övrigt saknas stigar så ta med karta om du tänker gå på egen hand.

Naturvårdsbränning i Gåsbergets naturreservat

Oreälven

4 Oreälven

Oreälven och Oreåsen som följer älven, har formats av den isälv som transporterade stora mängder material under inlandsisens avsmältning. Längs älven finns många geologiska formationer som åsar, åsgropar och terrasser.

Den varierade geologin har gett en mångfald av småvatten och myrar där däggdjur och fåglar trivs. Förekomst av utter och Hansjööring gör området extra skyddsvärt.

Oreälven lämpar sig utmärkt för paddling och även fiske.

Eftersom älven är reglerad och stenig uppströms är det lämpligt att starta turen vid den bro (i Orsa kommun) som passerar älven 1,5 mil norr om Hermansborg. Avsluta sedan vid Vangsjön strax norr om Hermansborg innan forsarna tar vid.

Längs denna sträcka rinner älven oftast stilla genom sandavlagringar. Vissa steniga sträckor med grunt vatten förekommer dock. Det finns gott om spår från bävernäs aktivitet och många lämpliga rastplatser intill älven.

5 Ärteråsens fäbod

Ärteråsen är en stor fäbod som ligger på Ärteråsbergets sydsluttning. Fäboden har varit i drift åtminstone sedan 1600-talet.

Under 1800-talets mitt var omfattningen som störst med 22 eldhus. Av dessa är 10 eldhus bevarade vilket är unikt i landet.

Vallen har hävdats under lång tid och har en typisk, hävdgynnad flora. Från tågten har man fantastisk utsikt över Oresjön, byar och vidsträckta skogar. Går man upp till på toppen av

Lavskrika

berget har man milsvid utsikt över landskapet i alla riktningar

Kör från Furudal mot Näset och följ sedan vägskyltarna.

Ärteråsens fäbod

Vindförbergs udde

6 Vindförberg

Vindförberg är en del av en mäktig, tallbevuxen rullstensås som sträcker sig ut i Oresjön. På de branta sluttningarna växer resliga tallar. Platsen har varit viktig för människor under lång tid.

Längst ut på udden har man hittat rester från en boplats från cirka 2000 f Kr. Ovanpå denna finns ett av Dalarnas största gravfält med 43 gravrösen från tiden 350-550 e Kr.

Området, som idag är naturreservat, skyddades redan 1926 som naturminne.

Reservatet har, utöver geologiska och kulturhistoriska värden, även många grova, gamla och döda tallar som är viktiga för olika arter. Det finns många vältrampade stigar i området, såväl uppe på åsen som längs stränderna. Reservatet börjar direkt vid Furudals skola.

7 Östansjö

Östansjölandet är ett stort och öppet odlingslandskap på sedimentjordar. Det koloniserades tidigt. I det låglänta landskapet finns många vikar, betade strandängar och våtmarker. Här trivs många fågelarter och på våren rastar tranorna på de öppna ängarna.

För att uppleva fågellivet rekommenderas ett besök på våren.

Trana

Sångsvanar och kanadagäss i Östansjö

Åk väg 296/301 från Furudal mot Edsbyn. Tag höger mot Östanvik och sedan höger igen mot Östansjö. Speja när du passerar bron över till Östansjölandet och gör sedan stopp längs vägen.

Höger om vägen vid Rätstjärnen är det fint att vandra i tallskogen, på åsarna och nere längs sandstränderna.

Sångsvan

Grönkulla

Skogsnycklar

8 Moränget

Moränget är en botaniskt rik skogs- och myrmosaik med guckusko och många andra orkidéer. Området, som är skyddat som naturreservat, ligger i en svag sluttning och översilas med kalkrikt grundvatten.

Namnet vittnar om att det förr varit betydligt öppnare. Bästa tiden att besöka området är när orkidéerna blommar på försommaren.

Åk från Furudal mot Rättvik på väg 301. 1 km efter avtagsvägen mot Orsa finns det en informations-skyld och parkering på höger sida om väg 301. Från parkeringsplatsen är det drygt 1 km längs en stig till reservatet.

Slätter i Norrboda

9 Gammelstan i Norrboda

Gammelstan är byggnadsminne och utgörs av Finn- och Nissnissgårdarna från 1600-talet. Gårdarna, med totalt 28 byggnader, ligger på sin ursprungliga plats och är väl bevarade.

Under sommaren har Ore Hembygdsförening guidade turer i Gammelstan. Där finns även en mycket fin, lieslagen äng med

en mångfald av arter. De konkurrenskänsliga arterna fältgentiana och låsbräken vittnar om långvarig hävd.

Norrboda ligger sydost om Oresjön. Det är skyltat från väg 301 i Dalbyn och från väg 296/301 vid Östanvik. Kontakta Ore Hembygdsförening för öppettider.

10 Halgonberget

Halgonberget (Haglingberget) är ett av kommunens högsta berg. Mellan de båda topparna finns en djup dalgång. Vissa av de gamla skogarna har avverkats men det finns fortfarande äldre naturskogar kvar.

När betesmarkerna inte räckte till runt byarna tog man kreaturen till fäboden över sommaren. Under dagarna vallades djuren i skogen.

Nedanföör Halgonberget, intill en liten myr, finns en viloplats, ”sovhol”, där djuren och vallkullorna vilade mitt på dagen.

Fäbodkullorna högg in sina initialer i träden och årtalet, ibland även var de kom ifrån och någon kommentar om betet. Vid denna ”sovhol” finns inhugningar från 1700- och 1800-talen.

Den här typen av fornminnen finns även på andra platser såväl i Sverige som i andra världsdelar men det finns ovanligt mycket kvar just i Ore socken.

Halgonberget är ett bra ställe att se ristningarna i sitt rätta sammanhang, omgivna av myrar och gammal skog.

Kör väg 889 från Ingels mot Bingsjö, vid Goliats/Tjällassen (strax före vägkorsningen mot Enviken) sväng vänster på en skogsbilväg mot Dalfors. Efter 10 km svänger du vänster på en skogsbilväg och sedan höger efter 3 km. Efter cirka 500 meter finns en större vändplan med en informationstavla. Bakom tavlan börjar en stig som du följer några hundra meter. Efter att den korsat en bäck finns trädristningarna. För att vandra i skogarna behöver du karta och god skogsvana.

Trädristningar vid Halgonberget gjorda av BED 1776 och AED 1778, från Sörboda och Dalen(Dalbyn), Ore

Laxtjärnsområdet

11 Laxtjärnsområdet

Söder om Halgonberget, på andra sidan vägen som går i ostvästlig riktning, fortsätter de gamla skogarna. Här finns stora skogsområden som är ovanligt lite påverkade av skogsbilvägar och avverkningar.

Det är en blandning av tallskog och granskog med många riktigt gamla och högresta tallar.

Pålstjärnen, Lilla Laxtjärnen, Stora Laxtjärnen och Ljustjärnarna blänker mellan trädstammarna och i vattnet finns röding och öring.

Bäckar och små våtmarker ger området ytterligare variation. Fiskekort krävs liksom karta och god skogsvana för att hitta i denna väglösa vildmark.

Varglav

12 Blåbergsåsflyten

Blåbergsåsflyten är ett stort och varierat myrkomplex norr om Finnbacka. Den ligger i ett högt läge och består av många olika myrtyper med en artrik flora.

Myren är nästan helt opåverkad av dikning och den är med i Sveriges myrskyddsplan. Mellan myrarna finns urskogsartad fastmarksskog. Varglav förekommer på talltorrakorna i våtmarken. Denna färggranna lav användes förr som gift i vargätlar.

Kör väg 889 från Ingels mot Bingsjö. En km före avfarten mot Finnbacka tar du vänster på en skogsbilväg. Efter drygt 4 km tar du höger och efter ytterligare 4 km ligger det stora myrkomplexet på höger sida. Du måste ha bra karta och skogsvana för att hitta i området.

Bingsjön

13 Bingsjön

Bingsjön är en av de bästa fågelsjöarna i kommunen och en naturupplevelse för den som söker orördhet. Sjön är grund och omges av våtmarker och milsvida skogsmarker. Här omges du bara av naturens ljud, långt från civilisationens buller. Slå dig ner i mossan och njut!

Bästa tiden att besöka sjön är i maj innan den växer igen med fräken. En skrattmåskoloni håller till i sjön och ger skydd för andra arter. Gråhakedopping häckar regelbundet i sjön liksom sångsvan, bläsand, glutt-snäppa,

grönbena och trana. Gråspett finns invid sjön och fiskgjuse, havsörn och lärkfalk jagar där regelbundet.

Sjön ligger strax utanför Bingsjö by. Den sänktes i slutet av 1800-talet för att få slåttermark. Ungefär hundra år senare, 1983, dämde man för att återskapa sjön.

Åk väg 889 från Bingsjö mot Rättvik. Efter cirka 500 meter tar du höger på en liten grusväg. Parkera där vägen tar slut och gå några hundra meter ut till fågeltornet på Björnskalludden.

Danielsgården

14 Ängar i Bingsjö

Bingsjö är mest känd för den stora spelmansstämman som hålls vid Pekkos- och Danielsgårdarna mitt i byn. Vad inte många vet är att på dessa ängar finns en typisk slätterängsflora med lång kontinuitet.

I byn finns på flera andra ställen värdefulla slätterängar med lång hävd. Kontakta Kulturhuset för öppettider om du vill besöka den välbevarade Danielsgården som är byggnadsminne.

Bingsjöslåtter

15 Södra Vålberget

Södra Vålberget är ett övergivet fåbodställe söder om Bingsjö. Fågatan är framhuggen ur granskogen och här kan du gå och fantisera om hur livet tedde sig på 1800-talet när det var öppet och fullt i liv med folk och få.

1832 fanns det ett 40-tal gårdar med cirka 100 byggnader. Idag finns en stuga kvar som håller på att renoveras för att sedan kunna användas som övernattningsstuga för allmänheten.

Stugan ligger högt och vackert på en öppen plats med fin utsikt.

I utkanten av den gamla fåbodstugten finns gammal granskog med höga naturvärden.

Åk från Rättvik mot Bingsjö. Innan du kommer fram till Bingsjö ska du ta höger på en skogsbilväg. Avtaget ligger 1,5 km efter avtagsvägen mot Finnbacka och 3,5 km före Bingsjö. Efter cirka 5 km på skogsbilvägen finns en skylt mot Södra Vålberget. Härifrån är det cirka 2 km uppför en skogsstig innan du når fåboden. Längs stigen och uppe på fåboden finns informationsskyltar.

Södra Vålberget

Skogsknipprot

16 Storsveden

Storsveden är ett kuperat, lövrikt område öster om Gulleråsen. På 1800-talet nyttjades i stort sett hela området som slåttermark.

Igenväxningen på de kalkrika, bördiga och fuktiga markerna har gett en blandskog med grova aspar. Några mindre öppna ytor finns fortfarande kvar.

I skogarna och rikkärren finns en örtrik flora med bl a guckusko. Mycket allmänna är också vårärt, skogsvicker, blåsippa och skogsknipprot.

I området växer ”Storsvedsbästan”, en lind som Linné sägs ha passerat under sin Dalaresa. Trädet föll under en storm 2002 men har fått nya skott.

Följ väg 301 från Rättvik mot Furudal. I Gulleråsen, efter ca 23 km, tag Hampusgatan till vänster. Följ vägen in i skogen och tag höger, efter ca 1 km, där vägen delar sig. Kör 1 km till skylt ”Storsvedsbästan”. Trädet ligger på höger sida efter knappt 1 km längs stigen. Länsstyrelsen håller på att skydda området som naturreservat så skyltningen kan förändras.

17 Ängar i Boda

Boda kyrka står vackert på en kulle av revkalksten i Siljansringen. Härifrån är utsikten fin över omgivande odlingslandskap och man kan skönja formen av Siljansringen ner mot Rättvik.

I Bodabygden finns flera artrika betes- och slåttermarker. Två ängar som är lätta att nå för besökare är Silverbergsängen och ängen vid Saxdammen.

Silverbergsängen vid Boda Gammalgård ligger i sluttningen ner mot väg 301. Det finns information om floran och hävden.

Saxdamshagen är en liten äng med rik flora som ligger vänster om vägen mot Styggforsen invid en liten damm. Här kan du titta på bl a brudsporre, majviva och rikligt med darrgräs.

Aurorafjäril

Brudsporre

Lappuggla

18 Styggforsen

I naturreservatet Styggforsen kastar sig vattnet från Styggforsån nerför en kanjon som en isälv skurit ut.

På de branta bergväggarna i kanjonen kan du se hur meteoriten för cirka 377 miljoner år sedan stuvade om bergslagen.

Fogdeklippan närmast fallet består av granit. I området finns det även breccia, sandsten, kalksten och skiffer.

Själva kanjonen är omgiven av tät, hög granskog. Den fuktiga miljön har gynnat en speciell flora och fauna med flera ovanliga arter.

Kraften från det forsande vattnet har använts till bl a skvaltkvarnar, vattenkraftverk och en hytta för smältning av silvermalm. En rekonstruerad skvaltkvarn är uppförd nedanför Kvarndammen.

Det säregna området har stimulerat fantasin. Det berättas bl a om en fogde som försökte ta sitt liv ute på fogdeklippan och om troll som bodde i grottan nedanför fallet.

Styggforsen är väl skyltat från Boda Kyrkby och ligger 1,5 km väster om kyrkan. Vid bilparkeringen finns en kaffestuga och därifrån utgår vältrampade stigar. Upp till fallet är det brant och många trappor som tidvis kan vara hala.

Till höger: Fogdeklippan i Styggforsen

19 Lönnmarken

Lönnmarken är ett av kommunens äldsta reservat. Det uppmärksammades för sin mycket rika flora med guckusko och andra orkidéer.

En central del av området slås fortfarande med lie medan omkringliggande forna ängar vuxit igen sedan länge till en lövrik och örtrik skog.

Den rika floran med många orkidéer och andra örter beror på förekomsten av kalk i det fram-sippande grundvattnet, och på områdets historia som slåttermark.

På de grova asparnas stammar växer lunglav, en stor och lätt igenkännlig bladlav. Träden är också omtyckta av hackspettar och andra fåglar.

Det fuktiga området med guckusko genomkorsas av en spång som du ska följa för att inte skada växtens rötter.

Kör väg 301 från Rättvik mot Furudal. Efter cirka 15 km svänger du höger mot Ovanmyra. Följ sedan skyltningen mot naturreservatet. Från parkeringsplatsen är det cirka 2 km längs en stig fram till reservatet.

Lunglav

Blodnycklar

20 Solberga kalkbrott

I Solberga bröt man kalksten fram till 1963. På de blottade bergväggarna kan du studera mäktiga lager av revkalksten och se hur meteoriten här och var ställt berglagren på ända.

I brottet finns ett antal järnrör i marken där det sipprar fram olja. Järnrören sitter i borrhål som gjordes för att undersöka kalkstensförekomsten.

På den kalkrika, grusiga marken i brottet växer en sällsam flora med bl a ängsgentiana och rikligt med blodnycklar.

Kör väg 301 från Rättvik mot Furudal. Sväng vänster i Solberga där det är skyltat ”Kalkbrott”. Vid entrén till brottet finns en informationsskylt.

21 – 24 Rättviksheden

Rättviksheden är ett isälvsdelta som sträcker sig från Södra Ockran i norr ner till Rättviken i Siljan. Landskapet har formats av de enorma mängder grus- och sandmaterial som avsattes i samband med inlandsisens avsmältning. Isälvsavlagringarna i kombination med den kalkrika berggrunden gör Rättviksheden mycket speciell. Det finns bara en handfull liknande områden i Sverige.

Områdena 21-24 ligger alla inom Rättviksheden. För att utforska Rättviksheden rekommenderas att du har en egen karta med körvägarna markerade.

Fältgentiana

Jutjärnsängen

21 Jutjärnsområdet

Jutjärnsområdet är ett av de mest intressanta partierna på Rättviksheden p g a sin speciella hydrologi och rika flora.

Jutjärnen är en kalkblekesjö som med sitt mycket höga pH-värde nästan helt saknar bottenvegetation. I det klara vattnet växer kransalger varav en del är rödlistade och längs stränderna finns ovanliga starrarter.

Vattnet från tjärnen rinner genom kalkkärr och en alsumpskog, samt delvis underjordiskt, ner till Jutjärnsängen.

Gråalarna i sumpskogen är hundratals år gamla och i denna

unika miljö finns ett antal rödlistade mossor.

Jutjärnsängen har en mycket rik flora med flera ovanliga arter som fältgentiana, låsbräken och fjällvedel. Intill ängen finns två dödisgropar och i skogen växer den sällsynta smällvedeln.

Länsstyrelsen håller på att bilda ett naturreservat av Jutjärnsområdet.

Till Jutjärnsängen kommer du genom att åka väg 301 från Rättvik mot Boda. Efter cirka 11 km tar du höger mot Jutjärns kalkbrott. Efter 3 km är det skyltat mot Jutjärnsängen. Själva Jutjärnen ligger öster om kalkbrottet.

22 Gärdsjöfältet

Gärdsjöfältet sträcker sig från väg 301 vid Ensro ner till Kungshol. Området är kuperat med markanta höjder och klara kalkrika sjöar nedanför branterna.

Det är ett mycket naturskönt och lättillgängligt område då det genomkorsas av enkla körvägar och stigar på de sandiga tallmarkerna.

De många sjöarna i området utgörs av vattenfyllda dödisgropar med klart vatten och en artrik vattenvegetation. Dödisgroparna bildades när inlandsisen avsmälte och lämnade kvar stora isblock inbäddade i sediment. När de smälte sjönk sedimenten ihop och bildade groparna.

Lilla Kungsholstjärn

Tranumyren väster om sjön Ensen är ett av få orörda stora kalkkärr i Siljansringen. Den har höga botaniska värden

Österängsånen flyter stilla på sin väg norrut mot Enån. Utmed ånen finns öppna gläntor, täta björkområden och grov granskog. Här kan du se gott om spår efter bäver.

En enkel väg (ej för biltrafik) från Rättviks kalkverk till Nedre Gärdsjö passerar ånen på en välvd gammal stenbro. Länsstyrelsen arbetar för att skydda en sträcka av ånen som ligger på bägge sidor av stenbron.

Mosippa

23 Kalkverksområdet

Rättviksfältet, från Kungshol och söderut till Rättviken, är delvis ett tallbevuxet, böljande flygsandfält.

Runt Rättviks kalkverk har det kalkhaltiga grundvattnet i kombination med tidigare skogsbränder, slåtter och betet gett området unika naturvärden.

När det gäller marksvampar är det av internationellt värde.

I området finns det rikligt med mosippor även om de minskat på senare år på ett tjockt täcke av mossor. Mosippan blommar när tjälen gått ur marken i slutet av april och början av maj och kallas lokalt tjölåttoppå.

Åk väg 301 från Rättvik mot Furudal och sväng vänster där samhället tar slut, skyltat "Svenska mineral". Området ligger mellan väg 301 och Enån, runt Rättviks kalkverk.

Bombmurkla

24 Enån

Enån har skurit sig ner i sandlagren på Rättviksheden och meandrar kraftigt på sin väg mot Siljan. Många träd har fallit i ån, som ett resultat av erosionen och bäverns aktivitet.

Sluttningarna längs ån är ofta markanta med ett flackt parti närmast vattnet där vegetationen är betydligt frodigare än uppe på tallheden som omger ån.

Enån

Längs ån finns vissa år under våren den iögonfallande bombmurklan.

Norr om Kungshol ligger Springkällan som är en naturlig fontän mitt i skogen. När man borrade efter olja sprutade det istället upp stora mängder vatten.

Området längs Enån från IK Jarls friluftsområde upp till Kungsholstjärnarna kommer att skyddas som naturreservat.

Många stigar löper längs med eller över ån. Området är utmärkt att utforska för den som vill vandra, jogga eller stanna till i en solig glänta och doppa fötterna i vattnet.

Du når Enån lättast från Jarlområdet som ligger i utkanten av Rättvik på väg mot Backa.

Informationsplats vid Gärdsjölindorna

25 Gärdsjölindorna

Man bosatte sig tidigt i Gärdsjöområdet för att det var bördigt och byarna Övre och Nedre Gärdsjö är bland de äldsta i kommunen.

Odlingslandskapet är mycket rikt på odlingsrösen, brukningsvägar och gamla lador.

I den norra delen mellan byarna är landskapet öppet och svagt välvt. Söderut blir det mycket småbrutet och variationsrikt med påfallande många ängslador av olika ålder.

Kör väg 301 från Rättvik mot

Furudal. Sväng höger efter 9 km mot Övre Gärdsjö.

Börja ditt besök vid Ollas Olles gård, första gården på vänster sida, där det finns mer information.

Längs med väg 301 på östra sidan vid nyss nämnda korsning går en långsträckt ås med fin torrbacksfloa.

Du utforskar landskapet bäst genom att ta dig fram på de gamla brukningsvägarna med cykel, till fots eller med häst.

Gräsbergsklövet

26 Gräsbergsklövet

Gräsbergsklövet är ett högt berg med branta sluttningar och fin utsikt över sjön Ljugaren.

I barrskogen finns det många grova tallar och aspar, mäktiga torrakor, högstubbar och stora block.

I den gamla skogen med mycket död ved finns flera ovanliga vedsvampar och lavar.

Området är skyddat som naturreservat.

Kör väg 301 från Rättvik mot Furudal. Sväng höger efter 9 km mot Blecket. Följ denna väg österut mot Ljugaren och följ sedan vägvisningen.

Där reservatet börjar finns en informationsskylt. Tag med egen karta då det saknas markerade stigar.

Guckusko

27 Risröd

I naturreservatet Risröd, även kallat Råbergsängarna, finner du ett av länets rikaste bestånd av guckusko med tusentals plantor.

Den vackra orkidén med sin gula toffelblomma blommar i juni-juli, ofta i midsommartid. Utöver guckuskon finns orkidéerna brudsporre, grönkulla, knärot, korallrot, nattviol, tvåblad, skogsknipprot, skogsnycklar, spindelblomster samt skogsfru som är den mest sällsynta.

Ett antal sällsynta marksvampar knutna till kalkrik mark finns

också i området. Denna yppiga flora mitt i granskogen beror på den kalkrika marken, det ytliga, översilande markvattnet och områdets historia som slåttermark.

Åk från Rättvik mot Furudal. Efter 5 km svänger du höger där det är skyltat Sorteringscentral. Efter 1 km tar du till vänster på en skogsbilväg som du följer i ca 1 km.

Reservatet börjar vid vägen där det finns en informationsskylt. Gå längs spängerna i guckuskoområdet för att inte skada växtens rötter.

28 Hästhagen

Hästhagen är en stor betesmark i ett böljande landskap med dalgångar. Den djupa fåran och torrdalarna bildades av isälvar. Idag rinner Österängsån norrut genom fåran och avvattnar det stora våtmarksområdet Drafsarna.

Hästhagen har en lång hävd-historia som sambetesmark för bl a hästar.

Kör väg 301 från Rättvik mot Furudal. Sväng höger efter 4 km mot Hästhagen.

Amiral

Hästhagen

Fältugn

29 Östbjörka kalkstensravin

Kalkstensravinen i Östbjörka är skyddad som naturreservat pga sina geologiska, botaniska och kulturhistoriska värden.

Vid meteoritnedslaget slogs kalkstenen sönder på den här platsen och cementerades ihop till s k kalkstensbreccia.

Inom det lilla reservatet finns lundartad granskog, kalkklippor och kalktallskog med många sällsynta växter.

Den lättåtkomliga kalkstenen medförde att man tidigt bröt kalksten här. Stigen i reservatet

passerar tre gamla fältugnar varav den norra är mest välbevarad.

Reservatet ligger norr om byn Östbjörka. Till Östbjörka kommer du genom att antingen åka från Rättvik norrut över Backa eller genom att följa länsväg 301 från Rättvik mot Furudal och följa vägskyltarna.

I Östbjörka finns en välbevarad nordsvensk gård, Matsgården, som är byggnadsminne.

Kontakta Kulturhuset för öppettider/visningar.

Skålberget

30 Skålberget

Ett besök i Skålberget är ett måste för den geologiskt intresserade. Här finns ett gammalt övergivet kalkbrott där du kan studera den berggrund som bildades under ordovicium för 488-444 miljoner år sedan.

I Skålberget finns revkalkstens-typerna Kullsbergs- och Bodakalksten intill varandra trots miljoner år mellan de olika avlagringarna.

Skålberget är skyddat som naturminne. Du får inte knacka loss

stenprover och inte heller ta med dig stenprover från platsen.

Intill det gamla kalkbrottet finns en schaktugn som minner om den kalkbränning som skett här.

Följ riksväg 70 från Rättvik mot Mora. Tag höger strax efter Rättvik mot Dalhalla. Efter cirka 5 km, med Glistjärns strand på vänster sida, går det en väg till vänster upp till Skålberget.

31 Amtjärnsbrottet

Amtjärnsbrottet är ett nedlagt kalkstensbrott med en unik rikedom av fossil. Vanligast i Amtjärnsbrottet är långsmala, rörliknande stjälkstycken av sjöililjor (crinoidéer). Sjöililjorna var djur och satt fast i botten på det grunda, varma hav som för 400-500 miljoner år sedan täckte dessa trakter.

Utöver sjöililjor kan du studera bl a armfotingar (brachiopoder), kristalläpplen (cystoidéer) och mossdjur (bryozoer).

Du får plocka med dig av det som ramlat ner från bergväggarna men du får inte knacka loss något.

På informationsskylten vid ingången till brottet kan du läsa mer om områdets geologi och kulturhistoria. Området är skyddat som naturreservat.

Följ riksväg 70 från Rättvik mot Mora. Tag höger strax efter Rättvik mot Dalhalla. Efter cirka 4 km, vid kalkverket och Glistjärn, följ skyltningen mot Amtjärnsbrottet.

Stjälkstycken av sjöililjor och andra fossil

Glistjärn

32 Glistjärn

Glistjärn är en av de bästa fågel-sjöarna i kommunen.

Restaureringsåtgärder påbörjades år 2000 eftersom sjön och strandnära områden höll på att växa igen. Vattenståndet höjdes och grävningar samt fräsningar utfördes för att återfå ett rikt fågelliv. Ett område avverkades och bete ordnades.

Efter restaureringsåtgärderna återkom en skrattmåskoloni och gav skydd åt känsligare arter. Svarthakedopping, skäggdopping och vadarfåglar som tofsvipor och grönbena kan ses vid sjön.

Området är ett Natura 2000-område vilket innebär att det ingår i ett nätverk av värdefulla naturområden i Europa.

Viss igenväxning har skett på senare år bland annat p g a lägre vattenstånd.

Följ riksväg 70 från Rättvik mot Mora. Tag höger strax efter Rättvik mot Dalhalla. Efter cirka 4 km ligger Glistjärn på vänster sida. Sväng vänster vid kalkverket för att nå spången ut till fågeltornet.

33 Trollskuru

Trollskuru, Trollens skåra, är en djup dalgång norr om Vikarbyn. Skåran formades av en isälv i gränsen mellan granit och kalksten.

Idag växer en äldre granskog i dalgången och det finns mycket blåsippor på den kalkrika marken.

Mitt i dalgången, där den delar sig i två armar, finns en klippa av ortoceratitkalksten med mycket fossil.

”Trollugnen” finns i skårans norra del, nära Siljansleden. Denna hålighet i bergväggen, stor som en bakugn, har mejslats ut av vattnets krafter.

Blåsippa

Du når Trollskuru lättast från Siljansleden som passerar norr om ravinen, där det finns en raststuga. För att nå Siljansleden kör du riksväg 70 från Rättvik mot Vikarbyn. Sväng höger mot Granmor där Vikarbyn börjar. Kör rakt fram i ca 1,5 km, tag höger på en skogsbilväg. Efter ca 1 km korsar Siljansleden vägen. Gå åt höger några hundra meter längs Siljansleden till Trollskuru.

Kustsnäppa

34 Ickviken

Ickviken är en grund vik där Ickån mynnar i Siljan. På våren rastar stora mängder vadare och sjöfågel på de torrlagda stränderna.

Kör riksväg 70 från Rättvik mot Mora. 2 km efter Vikarbyn passerar man Ickån. Sväng vänster mot Stumsnäs, efter 1 km går en liten väg ner mot vattnet. Parkera före järnvägen, gå över järnvägen och sedan vänster ner till stranden.

35 Dalen–Hökolsberget

Dalen och Hökolsberget ligger på den nordvästvända sluttningen ner mot Lerdal och Rättvik.

I lövskogen vid Dalen är fågel-sången intensiv på våren då vitsipporna täcker marken. Ta med dig matsäck och slå dig ner vid de bord som finns på båda sidor om bäckfåran.

Variationen av öppna ytor samt tätare och glesare lövskog gör området omväxlande och spännande att gå i. I den vildare och tätare lövskogen finns grova aspar med bohål för fåglar och döda lövträd där mossor, svampar, lavar och insekter trängs om utrymmet.

Om du fortsätter upp mot Hökolsberget innesluts du strax i gammal, klenvuxen granskog. Skogen är cirka 200 år gammal och det finns många gamla och döda träd.

På toppen av Hökolsberget finns en naturlig rastplats och du kan skymta Siljan mellan trädtopparna.

Hela området är välbesökt och genomkorsas av många stigar. Det finns en folder över området med karta samt informationsskyltar. Du kan ta dig in i området från flera platser i Lerdals och Gärdebyns byar söder om Rättvik.

Dalen

Utsikt från Söderås

36 Södra Rättvik

Från Söderås och ner på sluttningarna åt väster och söder finns ett stort odlingslandskap med många små byar.

Högst upp från den öppna, välvda Söderåkern har du fin utsikt över Siljan. I sluttningarna omväxlar öppna områden med lövrika partier vilket gör det varierat och artrikt.

Strutbräken

Gruvorna är den bäckravin som går mellan byarna Bäck och Utby. På våren täcks marken av vitsippor och strutbräkenstänglarna vecklar ut sig invid bäcken.

Tinalundarna mellan Utby och Tina är stora områden med igenväxta jordbruksmarker. På våren och försommaren är det en intensiv fågelkör i de lövrika markerna med små åkrar och ängar.

Du kan få höra rosenfink, rödhake, järnsparv, flugsnappare, sparvar, finkar, mesar, trastar och sångare, någon sällsynt gång även näktergal.

Vissa delar av de igenvuxna markerna håller på att återställas till betes- och åkermarker.

Du når området lättast om du åker från Utby västerut över järnvägen.

37 Mårtanbergs vägkanter

Längs vägkanterna vid Mårtanberg finns en blomsterprakt som kan jämföras med hur riktigt fina slätterängar såg ut förr.

Bland småvuxna arter som kattfot, slätterblomma och tätört reser sig orkidéerna brudsporre, Jungfru Marie nycklar, tvåblad och nattviol.

Följ riksväg 80 från Rättvik mot Falun. Tag höger vid första avtagsvägen mot Mårtanberg.

Längs den gamla riksvägen hittar du denna fantastiska flora i midsommartid.

Nattviol, Jungfru Marie nycklar, Tvåblad

Ytterligare information

Hemsidor

Bodabygden - www.bodabygden.se

Dalkarlsvägen – www.dalkarlsvaegen.se

Länsstyrelsen Dalarna län - www.lansstyrelsen.se/dalarna

Naturvårdsverket – www.naturvardsverket.se

Ore Hembygdsförening – www.hembygd.se/dalarna/ore

Rättviks Hembygdsförening - www.gardsjokultur.se

Rättviks kommun – www.rattvik.se

Rättviks Naturskyddsförening - www.rattvik.snf.se

Siljan Turism – www.siljan.se

Skogsstyrelsen – www.skogsstyrelsen.se

Sveaskog - www.sveaskog.se

Foldrar (utgivare inom parentes)

Amtjärnsbrottet (Rättviks kommun)

Dalen-Hökolsberget (Rättviks kommun)

Ekopark Ejheden (Sveaskog)

Gammelstan i Norrboda (Ore Hembygdsförening)

Glistjärn (Rättviks Naturskyddsförening)

Gåsberget (Länsstyrelsen)

Lönmarken (Länsstyrelsen)

Skålberget (Rättviks kommun)

Styggeforsen (Länsstyrelsen)

Södra Vålberget (Rättviks kommun)

Trollmosseskogen (Länsstyrelsen)

Vindförbergs udde (Länsstyrelsen)

Östbjörka (Länsstyrelsen)

Referenser

Berggren, B, Wikström, M, 2007: *Fälthandbok till naturen i Dalarna längs Linnés vägar.*

Dalarnas Ornitologiska Förening, 2005: *Fågellokaler i Dalarna.*

Lipping, M, 1976?: *Vindförberg, fynd och fyndmiljö i bioarkeologisk belysning. Dalarnas museum rapport 10.*

Länsstyrelsen Dalarna, 1988: *Naturvårdsprogram för Kopparbergs län.*

Länsstyrelsen Dalarna, 1993: *Dalarnas ängar och betesmarker. Rapport 1993:1.*

Länsstyrelsen Dalarna, 1994: *Värdefulla odlingslandskap i Dalarna. Rapport 1994:1.*

Länsstyrelsen Dalarna, 1997: *Dalarnas urskogar. Rapport 1997:4.*

Länsstyrelsen Dalarna, 2000: *Gåsberget – en skogsbiologisk inventering i Dalarnas län. Rapport N1986:4, 2:a tryckningen maj 2000.*

Länsstyrelsen Dalarna, 2001: *Fridlysta växter och djur i Dalarnas län (folder).*

Länsstyrelsen Dalarna, 2005: *Rättviksheden, en inventering av naturvärden inom Enån-Gärdsjöfältet-Ockrandalgången med förslag till skydd och skötsel. Rapport 2005:7.*

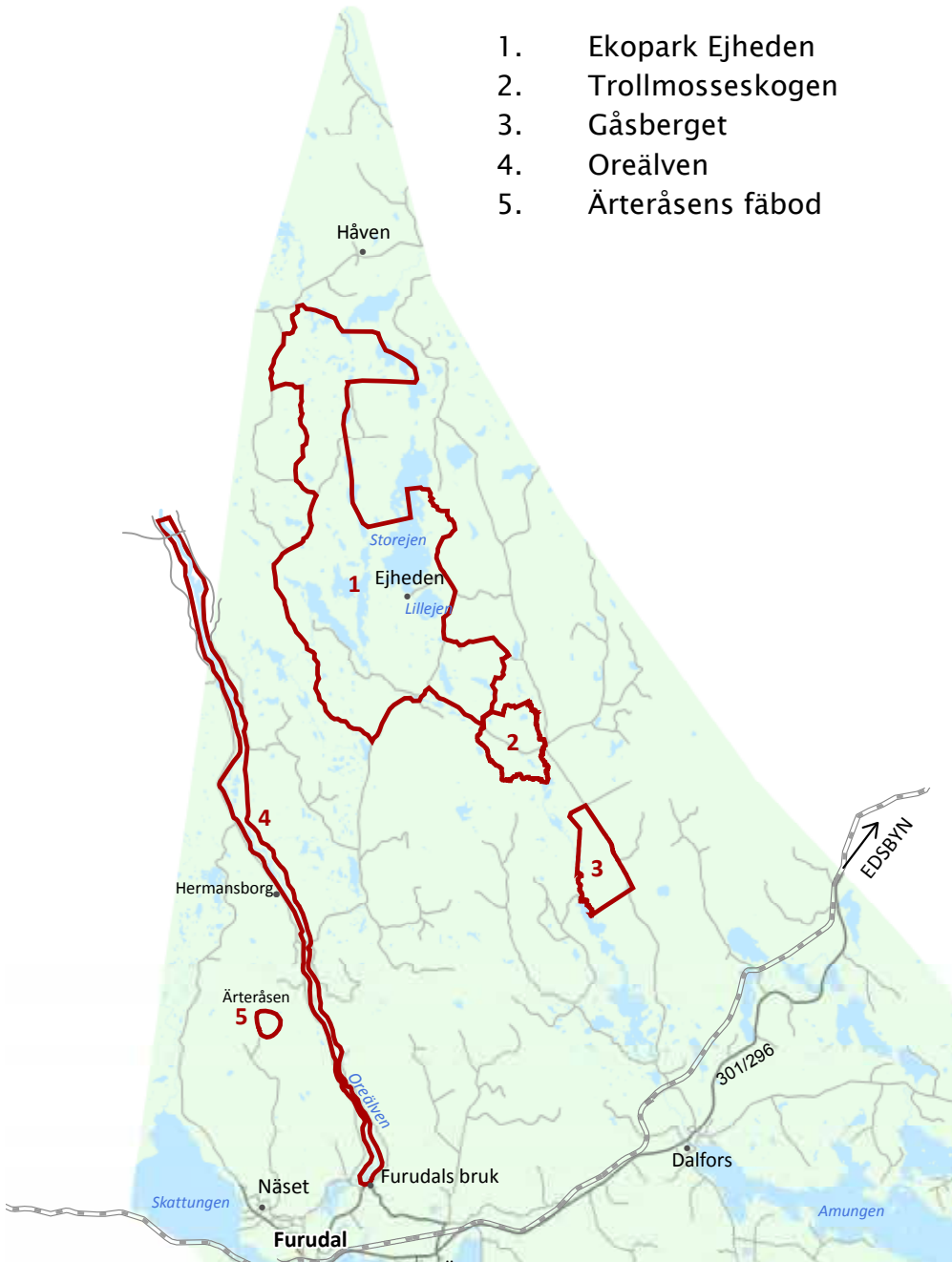
Naturvårdsverket, 2007: *Myrskyddsplan för Sverige Rapport 5668.*

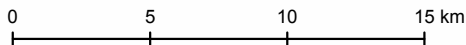
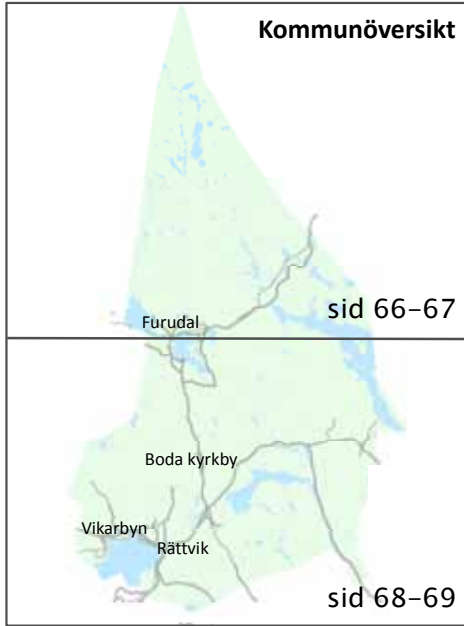
Rättviks kommun, 2004: *Björn, varg och lo i Rättviks kommun, problem och möjligheter.*

Rättviks kommun, 2007: *Geologiska utflyktsmål i Rättviks kommun, Siljansringen och Rättviksheden.*

Rättviks kommun, Dalarnas museum, 1987: *Byar och fäbodrar i Rättviks kommun.*

1. Ekopark Ejheden
2. Trollmosseskogen
3. Gåsberget
4. Oreälven
5. Ärteråsens fåbod

6. Vindförberg
7. Östansjö
8. Moränget
9. Gammelstan i Norrboda
10. Halgonberget
11. Laxtjärnsområdet
12. Blåbergsåsflyten
13. Bingsjön
14. Ängar i Bingsjö
15. Södra Vålberget
16. Storsveden
17. Ängar i Boda
18. Styggforsen
19. Lönnmarken
20. Solberga kalkbrott
21. Jutjärnsområdet
22. Gärdsjöfältet
23. Kalkverksområdet
24. Enån
25. Gärdsjöindorna
26. Gräsbergsklöv
27. Risröd
28. Hästhagen
29. Östbjörka kalkstensravin
30. Skålberget
31. Amtjärnsbrottet
32. Glistjärn
33. Trollskuru
34. Ickviken
35. Dalen-Hökolsberget
36. Södra Rättvik
37. Mårtanbergs vägkanter

